Адабиёт — ўзликни англашга йўл:
ОГАҲИЙ МЕРОСИ

Тили ва адабиёти ўлмаган миллат яшайверади, деган гапларга эътирозимиз бўлмаса-да, ўз тақдирига бепарво миллат ҳаётбахш тили ва адабиётининг ўзини йўқликка маҳкум қилиши мумкинлигини ҳам унутмаслигимиз керак. Мана шундай аҳамиятли масалага ҳукуматимиз томонидан, хусусан, кейинги даврларда алоҳида эътибор қаратилаётгани миллатнинг ҳар бир вакили қалбида шукроналик ҳиссини уйғотади.

20 май куни Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий боғида барпо этилган Адиблар хиёбонига ташриф буюрган Президент Шавкат Мирзиёевнинг "Адабиёт халқнинг юраги, элнинг маънавиятини кўрсатади. Бугунги мураккаб замонда одамлар қалбига йўл топиш, уларни эзгу мақсадларга илҳомлантиришда адабиётнинг таъсирчан кучидан фойдаланиш керак. Аждодлар меросини ўрганиш, буюк маданиятимизга муносиб буюк адабиёт яратиш учун ҳамма шароитларни яратамиз", деган сўзлари нафақат бугунги жараён учун, балки миллатнинг эртанги тақдири, келажаги учун ҳам дастуриламал бўлиши лозим.

Ўзбек халқи дунёнинг барча халқларига ҳам насиб қилаверманган беқиёс маънавий меросга эга. Ана шундай салмоқли мероснинг муҳим бир қисми она тилимизда яратилган ҳамда ватандошларимиз қаламига мансуб жаҳон адабиётининг бебаҳо намуналари билан бўйлаша оладиган бадиий адабиёт дурдоналаридир.

Ўзбек халқигина эмас, бутун туркийзабон миллатлар фахрланадиган, ижодидан баҳраманд даҳолардан бири, шубҳасиз, шоир, муаррих, таржимон Муҳаммад Ризо Огаҳийдир. Огаҳий салмоқли лирик мероси жамланган "Ошиқ тумори" ("Таъвизу-л-ошиқ") девонидан ташқари Шермуҳаммад Мунис қаламига мансуб "Жаннатлар боғи" ("Фирдавсу-л-иқбол")дек муҳташам асарни поёнига етказган ва ўзи Хива хонлиги, моҳиятан Марказий Осиё тарихига оид беш бебаҳо тарихий асар яратган муаррих, форс ва усмонли турк тилларидаги ўн тўққизта муҳим бадиий ҳамда тарихий асарларни она тилига ўгирган таржимон сифатида ўзбек адабиётида алоҳида мақомга эга шахсдир. Адабий, тарихий, таржима асарлари бадиий қиммати баландлиги, тилимиз имкониятларидан кенг фойданилганлиги, халқ манфаат топадиган ижтимоий-сиёсий фикрларга бойлиги, маънавий-тарбиявий аҳамиятининг беқиёслиги каби жиҳатлар Огаҳийни ҳақли равишда Алишер Навоийга энг муносиб издошлар орасида пешқадамлар сафига қўшади.

Тарихимизнинг қайси палласида катта ютуқларга эришган, жаҳоннинг илғор халқларидан бирига айланган, "оламни маҳлиё айлаган", жуда бўлмаганда, бировнинг қўлига қарамаган бўлсак, аждодлардан мерос ана шундай юксак маънавий мезонлар билан яшаган пайтимиз бўлган. Шунинг учун ҳам бугунги кунда ҳукуматимиз томонидан тил ва адабиётга, миллий меросимизга эътибор масаласи кун тартибида муҳимлигини йўқотмай тургани, тўғриғоғи, бу масала доимий кун тартибида эканлигининг туб моҳияти ҳам шунда. Халқимиз, ҳукуматимиз шунинг учун ҳам бизга ана шундай шукуҳли мерос қолдирган, ушбу маънавий хазинани бойитишга ҳисса қўшган ҳар бир бобокалонимизни қадрлайди, уларга муносиб ворис бўлишга интилади.

Бугунги кунда меросига ҳукумат даражасида алоҳида эътибор қаратилаётган даҳолардан бири, ўз таъбири билан айтганда, "шоири донои даврон", шу билан бирга, ҳар бир саҳифаси авлодларга ибрат дарси бўлган тарихий асарлар муаллифи, катта кўламдаги тарихий, бадиий, ахлоқий асарлар таржимони, "Неча умрлар қилдинг аҳли жоҳга хизмат, Тарк этиб они эмди фақр элиға хизмат қил" дея халқ хизматига бел боғлаган давлат ва жамоат арбоби Муҳаммад Ризо Огаҳийдир.

Мамлакатимизда кейинги йилларда Огаҳийни ўрганишга қизиқиш тобора ортиб бормоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 20 мартдаги "Муҳаммад Ризо Эрниёзбек ўғли Огаҳий таваллудининг 210 йиллигини нишонлаш ҳамда Хива шаҳрида Огаҳий ижод мактабини ташкил этиш тўғрисида"ги қарори ижроси доирасида кўплаб ишлар амалга оширилди. Жумладан, мазкур қарорнинг 3⁶-бандига мувофиқ, 2019 — 2021 йилларда Огаҳий асарлари тўпламини нашр қилиш вазифаси белгиланган. Мазкур тарихий ҳужжатнинг қайд этилган банди ижроси сифатида бугунги кунга қадар мазкур силсиланинг 8 жилди "Sharq" нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси томонидан ҳар бири 1000 нусхадан нашрдан чиқди. Ушбу катта кўламли ишнинг юзага чиқишида Фанлар академиясининг Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти, Хоразм Маъмун академияси хизматлари катта бўлмоқда. Огаҳий ижод мактабига Шарқшунослик институти қўлёзмалар фондида сақланадиган мутафаккирнинг ноёб дастхат қўлёзмаларидан фотонусхалар тақдим қилинди. Огаҳий ижод мактаби ўқувчиларига мутафаккир ижодининг бирламчи манбалари билан таништириш мақсадида институт ходимлари томонидан маҳорат дарслари ўтилди. Қарор ижросини таъминлаш мақсадида, Огаҳий уй-музейи замонавий талаблар асосида реконструкция қилинди, шоирнинг қўлёзмаларидан (муляж) тақдим этилди. Эндиликда Тошкент давлат шарқшунослик университети қошида "Огаҳийшунослар жамияти" ташкил қилиниб, шоир мероси тадқиқига тизимли равишда киришилмоқда.

Огаҳийни ўрганиш, тарғиб этиш, уни англашга интилиш, хуллас, Огаҳийдан огоҳлик топиш бобида қилинган ишлардан кўра қиладиган ишларимиз кўпроқ. Албатта, Огаҳийдек даҳолар бутун бир миллатнинггина эмас, умумбашар фарзандларидир. Лекин барибир, Огаҳийни ўрганиш, тарғиб қилиш, асарларини нашр этиш, хуллас, ғоят кенг кўламдаги ишларни амалга ошириш масъулияти, асосан, биз ворислар зиммасида қолади.

Ватанимиз не-не даҳоларни тарбиялаб, вояга етказган. Огаҳийнинг биргина қуйидаги байтининг мағзини чақсак, биз гоҳ қадрлаб, гоҳ қадрини тўла англаб етмаётган Ватанимизнинг нақадар буюклигини англаймиз:

Бу гулшан сайрин этсанг,
босма густоҳона туфроқини,
Ки ҳар гом остида
бир пайкари озода мадфундур...

Мамлакатимиз раҳбари хиёбонга ташрифи чоғида ўзбек адабиётини жаҳонга танитиш топшириғини берди. Бу вазифани бажаришда нафақат ўзбек ва қардош халқлар, балки дунё адабиётида ўз ўрнига эга бўлган Муҳаммад Ризо Огаҳий меросини чуқур ўрганишга бўлган эҳтиёж ҳамиша сақланиб қолаверади.

Баҳром АБДУҲАЛИМОВ,
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси вице-президенти, тарих фанлари доктори, профессор.